

**MOZGÁSBAN A VILÁG –
KLÍMAMIGRÁNSOK, IRREGULÁRIS
BEVÁNDORLÓK, MENEKÜLTEK**

Migrációkutató Intézet

Gyorselemzések

Tóth Klaudia

2022/15

2022.09.01.

MOZGÁSBAN A VILÁG – KLÍMAMIGRÁNSOK, IRREGULÁRIS BEVÁNDORLÓK, MENEKÜLTEK

A 2008–2009-es gazdasági világválság, a 2015–2016-os – legfőképp Európát sújtó – migrációs krízis, a 2019-ben kirobbant koronavírus-járvány, majd a 2022 februárjában kitört ukrajnai háború mind hozzájárult ahhoz, hogy a migrációs folyamatok ne csillapodjanak. Elemzésünkben azt vizsgáljuk, hogy az elvándorlás kérdéskörével foglalkozó nemzetközi szervezetek, kutatóközpontok milyen előrejelzéseket adnak a jövő migrációs trendjeivel kapcsolatban, továbbá, hogy a világban lezajló strukturális változások – gazdasági, politikai, katonai, környezeti, társadalmi – miként hatnak a vándorlási folyamatokra napjainkban.

Klímamigránsok

A "klímamenekült" kifejezést 1985-ben használta először az ENSZ Környezetvédelmi Programjának (UNEP) egyik szakértője. Essam El-Hinnawi a következőként definiálta a szót: a klímamenekültek – vagy környezeti menekültek – olyan emberek, akik hagyományos élőhelyük elhagyására kényszerültek, ideiglenesen vagy véglegesen, a környezet jelentős károsodása miatt.¹ Fontos megjegyezni, hogy 2018 márciusában az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa megállapította, hogy az éghajlatváltozás hatásai miatt otthonukból elűzött emberek közül sokan nem sorolhatók az 1951-es Genfi Egyezményben foglalt "menekült" kategóriába, és "a világ elfeledett áldozatainak" nevezte őket.² Ez azt jelenti, hogy az érintettek nem folyamodhatnak nemzetközi védelemért a klímaváltozás negatív hatásaira hivatkozva. A nemzetközi jog tehát a klímamenekült kategóriát nem ismeri, továbbá nagyon sokan vitatják a fogalom jogosságát, használhatóságát, a jogalap bizonyíthatóságát. A következőkben a téma kapcsán olyan releváns tanulmányokról, prognózisokról lesz szó, amelyek nemrégiben jelentek meg.

A Világbank 2021 szeptemberében adta ki a klímamigránsok várható számára vonatkozó előrejelzését.³ Dél-Ázsia, Latin-Amerika, szubszaharai Afrika, Kelet-Ázsia és a csendes-óceáni térség, Észak-Afrika, valamint Kelet-Európa és Közép-Ázsia kapcsán megállapítja a jelentés, hogy akár **216 millió olyan személy** is élhet a Földön **2050-ben**, akik az éghajlatváltozáshoz kötődő negatív következmények miatt kényszerülnek arra, hogy **saját**

¹ CANADIAN ASSOCIATION FOR REFUGEE AND FORCED MIGRATION STUDIES 2022.

² IDA 2021.

³ WORLD BANK GROUP 2021.

Gyorselemzések 2022/15

országukban belső menekültként éljenek. A Világbank szerint tehát a globális éghajlatváltozás aktív mozgatórugója a vándorlási folyamatoknak. A szervezet tanulmánya tényként kezeli, hogy a vizsgált régiók országain belül az elvándorlási hajlam – kényszerű és önkéntes okok miatt egyaránt – növekedni fog. Az éghajlatváltozás hatásai a legszegényebb és legsebezhetőbb régiókat fogják a legsúlyosabban érinteni, és azzal fenyegetnek, hogy visszavetik az elmúlt évtizedekben globális szinten tapasztalt fejlődést. Egyes helyeken a lakhatóság alapján kérdőjeleződik majd meg. A jövőbeli forgatókönyvek feltárása és a potenciális "hotspotok" mintáinak azonosítása – mind a be-, mind a kivándorlás szempontjából – kulcsfontosságú lépések az éghajlat, a migráció és a fejlődés kapcsolatának jobb megértése során. 2050-re a szubszaharai Afrikában 86 millió, Kelet-Ázsiában és a csendes-óceáni térségben 49 millió, Dél-Ázsiában 40 millió, Észak-Afrikában 19 millió, Latin-Amerikában 17 millió, Kelet-Európában és Közép-Ázsiában pedig 5 millió belső klímamigráns élhet majd.

Ha a Világbank-jelentés számadatai meghökkentőek lettek volna, érdemes kitérni az Institute for Economics and Peace (IEP) nemzetközi kutatóintézet által prognosztizált adatokra is. Az **ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának** (UNHCR) adatai szerint 2008 óta **évente átlagosan 21,5 millió ember kényszerül** arra, hogy az időjárással kapcsolatos események – például árvizek, viharok, erdőtüzek, szélsőséges hőmérsékleti viszonyok – miatt **elhagyja lakóhelyét**.⁴ A következő évtizedekben ezek a számok várhatóan tovább nőnek – az IEP 2020-ban kiadott előrejelzése (Ecological Threat Register 2020) szerint **2050-re világszerte 1,2 milliárd ember kényszerülhet lakóhelye elhagyására az éghajlatváltozásból fakadó ökológiai katasztrófák miatt**.⁵ A jelentés főbb megállapításai:

- a világ 40 legkevésbé békés országa között 19 olyan állam van, ahol a legmagasabb az ökológiai veszélyek száma, köztük Afganisztán, Szíria, Irak, Csád, India és Pakisztán;
- több mint egymilliárd ember él 31 olyan országban, ahol az állam ellenálló képessége 2050-re valószínűleg nem lesz elégséges a pusztító ökológiai események hatásaival szemben – ez hozzájárul a helyi közösségek tömeges elvándorlásához;
- 2040-re összesen 5,4 milliárd ember – a világ várható népességének több mint fele – fog élni a jelentős vagy extrém vízhiánnyal küzdő 59 országban, köztük Indiában és Kínában;
- az élelmezés-bizonytalanság kapcsán a riport kifejti, hogy 2020-ban nagyjából 2 milliárd főt érintett a megfelelő mennyiségű és minőségű élelmiszerhez való hozzáférés hiánya, és ez a szám 2050-re eléri

⁴ UNHCR 2016.

⁵ INSTITUTE FOR ECONOMICS AND PEACE 2020.

Gyorselemzések 2022/15

majd a 3,5 milliárd főt; jelenleg a szubszaharai Afrikában a legsúlyosabb a helyzet, mivel a lakosság 58 százaléka él élelmezés-bizonytalanságban.

A klímaváltozás és a migráció összefonódása kapcsán az **ENSZ Éghajlatváltozási Kormányközi Testülete** (IPCC) által 2022. február 28-án publikált hatodik értékelő jelentés második fejezetét is meg kell említeni. A szakértők szerint a globális éghajlatváltozáshoz köthető időjárási anomáliák és a humán környezetkárosítás sokszor olyan környezeti feltételeket teremt, amelyek a jövőben rontják bizonyos térségek népességmegtartó-képességét, ezzel is erősítve a tömeges elvándorlást. A klimatikus, időjárási és környezeti mintázatok megváltozása miatt bizonyos közösségek arra kényszerülnek, hogy elhagyják eredeti lakhelyüket, és olyan helyekre vándoroljanak, ahol kedvezőbbek a feltételek. A globális felmelegedés és éghajlatváltozás azoknak a térségeknek a lakóit érinti a legérzékenyebben, akik már eredetileg is erős kitettséget eredményező körülmények között élnek. A kevesebb anyagi forrással és lehetőséggel rendelkező közösségek sok esetben nem tudnak olyan fenntartható – és a klímaváltozás anomáliáihoz alkalmazkodó – környezetet, infrastruktúrát kialakítani, amely egyrészt felveszi a harcot az egyre gyakrabban és egyre intenzívebb formában jelentkező szélsőségekkel szemben, másrészt nem képesek jövőképet és biztonságos megélhetést nyújtani az ott lakóknak. A kiadvány szerzői szerint egyre többen fognak majd a vidéki településekről városokba költözni, ami jelentősen gyorsítja majd az urbanizáció folyamatát. A jelentés azt is hangsúlyozza, hogy az erőszakos konfliktusok és a migrációs mintázatok jövőbeli alakulását sokkal inkább a gazdasági-társadalmi és politikai események fogják formálni, mint a klímaváltozás. A kutatók azt is leszögezik, hogy az intenzívebb földfelszíni melegedés és az időjárási, klimatikus szélsőségek – például extrém szárazságok – a jövőben még több államokon belüli konfliktus kialakulásához vezetnek majd. A klímaváltozás által sújtott régiókban kialakuló katasztrófák humanitárius válságócokat idézhetnek elő, és hirtelen nagyobb tömegeket ösztönözhetnek elvándorlásra. A jelentés szerint az összes korábban felsorolt trend és esemény eddig is megfigyelhető volt, ám a jövőben sokkal több ilyen extrém helyzettel kell számolni. Az alacsony szintű adaptációs képességek, illetve az ellenállóságot növelő technológiák és technikák hiánya miatt tömegek sodródhatnak létbizonytalanságba. **2040-ig** – minden felvázolt forgatókönyv szerint – **egymilliárd, part mentén és alacsony tengerszint feletti magasságon élőt fognak majd veszélyeztetni a klímaváltozáshoz köthető katasztrófák**. A tengerszint emelkedése miatt bizonyos szigetcsoportok teljesen eltűnnek majd, illetve az alacsonyan fekvő térségek is komoly nehézségekkel fognak szembenézni a közeljövőben.⁶

⁶ IPCC 2022.

Gyorselemzések 2022/15

A hirtelen bekövetkező természeti katasztrófákra adott humán reakciók merőben eltérnek, mint a lassú folyamatként elhúzódó komplex klimatikus változásokra adott válaszok. Míg például az árvizek, viharok, tornádók, erdőtüzek elmúltával az emberek jelentős többsége visszatér otthonába, addig a nagy éghajlati változások olyan strukturális problémákat okozhatnak (aszályok, extrém átlaghőmérséklet, csapadékmennyiség drasztikus visszaesése), amelyek teljes mértékben ellehetetlenítik az érintett térségben való maradást.

Lakóhelyüket kényszerből elhagyók

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága 2022. június 16-án tette közzé a legfrissebb **Global Trends** jelentését, amelyben a 2021. januártól 2021. decemberig tartó időszak vonatkozásában azt vizsgálta, hányan kényszerültek lakhelyüket elhagyni. Megállapításuk szerint **2021 végén 89,3 millió fő élt a bolygón, akik az üldöztetés, a konfliktusok, az erőszak, a klímaváltozás, az emberi jogok megsértése vagy a közrendet súlyosan megzavaró események miatt indultak útnak.** Ezen belül **27,1 millióan menekültek, 53,2 millióan belső menekültek, 4,6 millióan menedékkérők és 4,4 millióan külföldre kényszerült venezuelaiak.** A jelentés főbb megállapításai:

- az alacsony és közepes jövedelmű országok adtak otthont a világ menekültjei és a külföldre kényszerült venezuelaiak 83%-ának. A legkevésbé fejlett országok az összes menedékkérő 27%-ának nyújtottak menedéket;
- Törökország közel 3,8 millió menekültnek ad otthont – a legnagyobb befogadó a világon; Kolumbia volt a második 1,8 millió fővel, majd Uganda 1,5 millióval.
- a menekültek és a külföldre kényszerült venezuelaiak 72%-a a származási ország melletti szomszédos államban talált menedéket;
- az Amerikai Egyesült Államokban nyújtották be a legtöbb első alkalommal beadott menedékkérelmet (188 900), második helyen Németország szerepel (148 200), a harmadikon pedig Mexikó (132 700);
- a menedékkérők és a külföldre kényszerült venezuelaiak több mint kétharmada (69%) mindössze öt országból származott: Szíria (6,8 millió fő), Venezuela (4,6 millió fő), Afganisztán (2,7 millió fő), Dél-Szudán (2,4 millió fő).⁷

Ha az országokon belüli vándorlások nagy trendjeit szükséges elemezni, akkor megkerülhetetlen az államhatárokon belüli migrációs folyamatokat figyelő, genfi székhelyű nemzetközi központ, az **Internal**

⁷ UNHCR 2022.

Gyorselemzések 2022/15

Displacement Monitoring Centre (IDMC) legfrissebb jelentése. A 2022-es kiadványban az olvasható, hogy világszerte minden eddigénél több, rekordmennyiségű, **59,1 millió ember kényszerült lakóhelye elhagyására 2021 végéig** – ebből 53,2 millióan konfliktus vagy erőszak miatt hagyták hátra otthonukat, míg 5,9 millióan környezeti katasztrófák miatt váltak belső menekültté. A legtöbb belső menekülttel rendelkező országok (konfliktus vagy erőszak miatt): Szíria (6,7 millió fő), Kongó (5,3 millió fő), Kolumbia (5,2 millió fő), Afganisztán (4,3 millió fő). A legtöbb belső menekülttel rendelkező országok (időjárási katasztrófák miatt): Afganisztán (1,4 millió fő), Kína (943 ezer fő), a Fülöp-szigetek (700 ezer fő) és Etiópia (579 ezer fő). A kutatóközpont adatbázisa szerint a 18 éven aluliak száma 25,2 millióra tehető, míg a 65 évnél idősebbeké 2,7 millióra. 2021-ben a világ összes konfliktus és erőszak által generált belső elvándorlásának több mint 46%-a (27,2 millió fő) a Szaharától délre fekvő afrikai térségekben történt. A regionális összlétszám 3 millióval magasabb volt az előző évi adatnál, ami főként az Etiópiában, a Kongói Demokratikus Köztársaságban, Nigériában, Szomáliában és Szudánban kialakult konfliktusoknak tudható be.⁸

A kényszerű lakhelyelhagyások kapcsán az **Ukrajnában dúló háborúra** is ki kell térni, hiszen a konfliktus miatt jelenleg – 2022.07.23-i IOM-adatok szerint – **6 645 000 személy él belső menekültként az országban**. A Nemzetközi Migrációs Szervezet további adatai alapján elmondható, hogy mintegy **5 545 000 fő tért vissza otthonában** az agresszió kezdete óta. Ukrajna miniszterelnök-helyettese arra figyelmeztetett, hogy várhatóan több mint **500 ezren fognak nyugatra költözni a tél beállta előtt** megjegyezve, hogy amellet, hogy a harcok elől kell menekülniük, sokaknak a gáz- és vízellátás megszűnésekor is el kell hagyniuk a veszélyeztetett területeket. A kelet-ukrajnai belső menekültek már most is az összes belső menekült 61%-át teszik ki. Az általános lakossági felmérés szerint a legtöbb belső menekült Donyeck (21%) és Harkiv (21%) térségéből érkezik. Összességében a humanitárius helyzet Ukrajnában továbbra is rendkívül súlyos, 18 millió embernek van szüksége azonnal humanitárius segítségre – derült ki az UN OCHA helyzetjelentéséből.⁹ Az aktív harcok és ellenségeskedések folytatódása miatt a szükségletek várhatóan növekedni fognak, különösen, ha a hőmérséklet csökkenni kezd.¹⁰

Irreguláris bevándorlók

A világban zajló konfliktusok, környezeti kihívások és gazdasági törésvonalak mentén kirajzolódó migrációs mintázatok közvetlenül határozzák meg Európa jelenét és jövőjét. A tágabb perspektíva után érdemes

⁸ IDMC 2022.

⁹ UN OCHA 2022.

¹⁰ IOM 2022.

Gyorselemzések 2022/15

ráfókuszálni az öreg kontinens biztonsági helyzetére, hisz Magyarország egyik kiemelt szereplője az illegális határátlépések elleni harcnak. Az Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség (Frontex) naprakész adatbázist vezet arról, hogy az **EU külső határainál** hányszor követtek el **jogszerűtlen határátlépést**, valamint, hogy az elkövetők milyen nemzetiségűek. Az aktuális adatok alapján elmondható, hogy **2022 első hat hónapjában 114 720 ilyen esetet rögzített a szervezet**. Ez a szám illeszkedik abba a trendbe, amely a COVID-19 járvány okozta lezárások utáni irreguláris népeségmozgások erősödését tükrözi (lásd 1. ábra). Ha az esetszámok ilyen mértékben bővülnek tovább, arra is van esély, hogy még a 2017-es adatokat is felülmúlják majd a 2022-es számok.

Útvonal	Belépési terület(ek)	2017	2018	2019	2020	2021	2022. június
1. Nyugat-afrikai	Marokkó → Kanári-szigetek	421	1531	2718	23029	22504	8508
2. Nyugat-mediterrán	Marokkó, Algéria → Spanyolország szárazföldi és tengeri határai a Kanári-szigetek nélkül	23143	57034	23969	17228	18281	4816
3. Közép-mediterrán	Libia, Tunézia → Olaszország, Málta	118962	23485	14003	35673	65362	25164
4. Nyugat-Balkán	Nyugat-balkáni országok → Görögország, Bulgária, Románia, Magyarország, Horvátország	12178	5869	15152	26969	60541	55321
5. Keleti szárazföldi	Fehéroroszország, Oroszország, Ukrajna, Moldova → Románia, Magyarország, Szlovákia, Lengyelország, Litvánia, Lettország, Észtország, Finnország, Norvégia	776	1084	722	677	7915	2452
6. Kelet-mediterrán	Törökország → Ciprus, Görögország tengeri határa; Görögország és Bulgária szárazföldi határa	42305	56561	83333	20283	20373	17957
6. Egyéb	Fekete-tenger → Bulgária és Románia tengeri határai; Albánia és Észak-Macedónia → Görögország; stb.	6933	4550	1946	1365	1058	502
Összesen:		204718	150114	141843	125224	196034	114720

1. ábra Illegális határsértések az Európai Unió külső határainál (saját szerk.)¹¹

Összefoglalás

Az erőforrás-kockázat (étel, víz, szántóföld) és a természeti csapások (áradások, ciklonok, szárazságok, növekvő átlaghőmérséklet) intenzitása jellemzően azokat az országokat sokkolja leginkább, amelyek amúgy is alacsony mértékű rezilienciával, azaz ellenálló-képességgel rendelkeznek. Ezek a külső folyamatok aztán annyira destabilizálják az adott térséget, hogy sokkal valószínűbb a különféle konfliktusok kialakulása mind a társadalmi, mind a politikai szinten, mint a bolygó más részein. Az amúgy is rohamosan fogyó erőforrásokért folytatott harc végső soron egy ördögi kör, hiszen a versengés az erőforrások további kimerítéséhez vezet. Az ökológiai összeomlás miatt vélhetően három főbb migrációs útvonal fog kialakulni: a latin-amerikai térségből az Egyesült Államok és Kanada felé; Afrika szubszaharai részeiből Európa felé, valamint a Közel-Keletről és Dél-Ázsia régióiból szintén Európa felé fognak milliók elindulni a közeli és távoli jövőben.

¹¹ Frontex 2022.

Gyorselemzések 2022/15

Felhasznált források:

CANADIAN ASSOCIATION FOR REFUGEE AND FORCED MIGRATION STUDIES (2022): *Environmental Refugee*.

CARFMS – ORTT. Forrás: <http://rfmsot.apps01.yorku.ca/glossary-of-terms/environmental-refugee/#:~:text=those%20people%20who%20have%20been,of%20their%20life%20%5Bsic%5D>.

(Megtekintve: 2022.08.29.)

FRONTEX (2022): *Migratory map*. Forrás: <https://frontex.europa.eu/we-know/migratory-map/> (Megtekintve:

2022.08.29.)

IDA, Tetsuji (2021): *Climate refugees – the world's forgotten victims*. UNFCCC-Race to zero, 2021.06.21. Forrás:

<https://racetozero.unfccc.int/climate-refugees-the-worlds-forgotten-victims/> (Megtekintve: 2022.08.29.)

IDMC (2022): GRID 2022. Forrás: <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2022/#download> (Megtekintve: 2022.08.29.)

INSTITUTE FOR ECONOMICS AND PEACE (2020): *Ecological Threat Register 2020*. Forrás:

<http://visionofhumanity.org/indexes/ecological-threat-register/> (Megtekintve: 2022.08.29.)

IPCC (2022): *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability*. Forrás:

<https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-working-group-ii/> (Megtekintve: 2022.08.29.)

IOM (2022): *Ukraine — Internal Displacement Report — General Population Survey Round 7 (17 - 23 July 2022)*.

2022.07.29. Forrás: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-%E2%80%94-internal-displacement-report-%E2%80%94-general-population-survey-round-7-17-23-july-2022> (Megtekintve: 2022.08.29.)

UN OCHA (2022): *Ukraine – situation report*. 2022.08.24. Forrás:

<https://reports.unocha.org/en/country/ukraine> (Megtekintve: 2022.08.29.)

Gyorselemzések 2022/15

UNHCR (2016): *Frequently asked questions on climate change and disaster displacement*. Forrás:

<https://www.unhcr.org/news/latest/2016/11/581f52dc4/frequently-asked-questions-climate-change-disaster-displacement.html> (Megtekintve: 2022.08.29.)

UNHCR (2022): *Global Trends Report*. Forrás: <https://www.unhcr.org/globaltrends.html> (Megtekintve: 2022.08.29.)

WORLD BANK GROUP (2021): *Groundswell Part 2 : Acting on Internal Climate Migration*. Forrás: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/36248> (Megtekintve: 2022.08.29.)

A Migrációkutató Intézet elektronikus kiadványsorozata

Kiadó: **Migrációkutató Intézet**

A kiadó elérhetősége: H-1518 Budapest, Pf. 155.

Tel.: +36 1 372 0191

E-mail: info@migraciokutato.hu

© Tóth Klaudia, 2022

© Migrációkutató Intézet, 2022

Sorszám: 2022/15